

ÖRÖKSÉG

SZIRMAI ENDRE

APÁM SZERKESZTŐI MUNKÁJA*

Amint ez Szenteleky Kornél leveleiből is kitűnik, apám hozzá eljuttatott novellái és versei határozottan megnyerték tetszését. Már 1929 augusztusában arról ír, hogy nagy örömmel olvasta apám írásait: »Képgazdagsága, nemes miszticizmusa, stílusának sajátos íze és ereje komoly értéket jelentenek.« Később, apám első novellás kötetének megjelenését szorgalmazva így érvelt Kende Ferencnek: »Én Szirmait legmélyebb novellistáinknak, legnemesebb stílusművészünknek tartom, az ő irodalmi értéke és súlya vitathatatlan, szóval novelláit kiadni egyszerűen kötelessége annak a könyvkiadó vállalatnak, mely évente négy irodalmi értékű könyvet akar az olvasó kezébe adni.«

Apám kezdetben csak levelezés útján került kapcsolatba Szentelekyvel, de hamarosan személyesen is megismerkedtek, meghitt, őszinte barátság alakult ki közöttük, gyakran meglátogatták egymást és szerepeltek együtt irodalmi esteken mindaddig, amíg Szenteleky egészségi állapota ezt megengedte. 1933 nyarán, néhány héttel halála előtt a nagy irodalomszervező feleségének tollba mondott végakaratával apámat bízta meg a Kalangya szerkesztésével.

Apám mint a folyóirat irodalmi szerkesztője roppant feladatot vállalt magára: szerkesztői, lektori, levelezői, technikai szerkesztői és egyéb feladatai mellett fel kellett vennie a harcot a dilettánsokkal is, mivel úgy vélte, hogy az ígéretesen indult A Mi Irodalmunkat is végső soron a dilettantizmus buktatta meg. Természetesen kisebb kompromisszumokba ő is kénytelen volt belemenni, de — a népszerűtlenséget is vállalva — végig következetesen és határozottan lépett fel a műkedvelők ellen.

Mivel az írók többsége ekkoriban kézzel írt, apám a kéziratokat nem csupán javította, hanem legtöbbször le is gépelte. Még Schöpflin Aladár és Kállay Miklós is kézzel írott munkákat küldtek a Kalangyának, pedig nekik volt titkárnőjük. Ma is őrzöm Schöpflinnek a

Kosztolányi-számhoz küldött írását, amelyet egy másik munka hátlapjára írt kézzel. Kállay meg legtöbbször vonalazott füzetlapokra írta tanulmányait, kritikáit.

Apám szerkesztői munkájának egy másik jellemzője a nyelvi igényesség volt. Az *Öreg* szavakban leírt elvet vallotta ő is: »Minden folyik, hullámzik és megújhódik. A nyelv is. Sőt a nyelv talán leginkább hasonlít a miénkhez, melyet megrögzíteni lehetetlenség, hisz a múlt és jövő között örökös mozgásban halad előre. Bár hangja nem hallatszott el olyan messzire, mint a nagy példaképé, Kosztolányié, úgy hiszem, róla is elmondható, hogy leírt és kimondott szavai rangos helyet biztosítanak neki a nyelv művelők táborában.

Apám nagyon precíz ember volt, mindent és mindig a lehető legjobban szeretett volna megcsinálni. A folyóirat színvonalát még akkor is fokozni akarta, amikor a Kalangyának már a határokon túl is rangja és tekintélye volt. Egyes íróársai persze megharagudtak a javításokért. Gál László büszkén említi egyik Böngecsőjében, hogy annak idején az igényes és szigorú szerkesztő az ő versét kifogásatlannak találta.

A couleur locale elvét — akárcsak maga Szenteleky is élete végén — nem tartotta kizárólagos követelménynek, mivel felismerte ennek veszélyeit. Álláspontját azonban Kristály István és Kisbéry János úgy próbálták beállítani, mintha ez Szentelekyvel szembeni árulás lenne. Apám válaszában megcáfolta az alaptalan vádat s az esztétikai és nyelvi igényesség mellett az írói felelősség fontosságát hangsúlyozta: »Kérünk mindenkit, hogy tanuljon, olvasson, művelődjék, de főképp, hogy tanulja meg a magyar nyelvet... Mi nem frissen átmázolt, vajdasági írókat kérünk, mert jól tudjuk, hogy ilyesmit nem lehet erőszakolni, hanem önmagáért felelős, tehetséggel szavatolt írást... Tisztában vannak-e a vádat emelők, hogy Szenteleky utolsó évében maga is erősen revidálta régi programját mint teljesen alkalmatlant arra, hogy itt nívós irodalom fejlődhessen? Mi csak azt építettük tovább, amit ő megkezdett, de amit betegsége miatt nem fejezhetett be. Bizonyos, hogy ez semmiképpen sem kedvezett többé a dilettantizmusnak... Nékem ilyen áron nem kell a rokonszenv, nem kell a népszerűség. Írói és szerkesztői felelősségem szemben áll minden hasonló erkölcstelen megalkuvással, s addig, amíg szavam van, nem engedhetem, hogy a Kalangya is nevetségessé váljék.«

Apám válaszából azért idéztem ilyen bőszégesen, mert írása híven tükrözi következetes szerkesztői elveit. Egyébként a Kalangyát ért támadások tényleges oka szinte mindig a dilettantizmus elleni harca volt. Mindenféle csúrés-csavarás ellenére ez tűnik ki a Reggeli Újság egyik 1937-es cikkéből is, amelyben azt olvashatjuk, hogy a folyóirat szerkesztői a kéziratok szigorú rostálásával »elérték, hogy az írók nagy része elmaradt, mert nem voltak hajlandók alávetni magukat a nyeregben ülő íróársak véleményének és sokszor kíméletlen, minden szakszerűséget nélkülöző bírálatának. Az írók rostálása aztán maga után vonta a közönség rostálását is.« A Kalangya szerkesztőségi válaszcikke — amelyhez minden bizonnyal apámnak is köze volt — az efféle oldalvágásokra válaszolta a következőket: »Hiúságban megbán-

tott, egyéni érdekeikben sértett emberek ezek, akiknek újabban egyre gyakoribb felhorkanásai és apró gonoszkodásai (...) nem fognak bennünket megállítani azon az úton, amelyen elindultunk, s amelyről azt hisszük, hogy egyenes, becsületes, célravezető.»

Nem tekintem feladatomnak apám szerkesztői és irodalomszervezői tevékenységének értékelését, annyit azonban hadd mondjak el itt, hogy apám az írói felelősséget és az esztétikai értéket tekintette alapvető mércének. Bár politikai mozgalmakhoz nem csatlakozott, mégsem vált soha apolitikussá: ebben a kisemberek iránti rokonszenve és mély humanizmusa mellett következetes kisebbségi programja is megakadályozta volna. Az induló *Hidat* is azért üdvözölte olyan lelkesen, mert úgy vélte, hogy a folyóirat fiatalsága »megmarad annak, amire érzése és helyzete predestinálja: kisebbségi magyarnak. Belátja, hogy ez lehet számára az egyetlen valóság.« Igaz, többször hangoztatta a mozgalmaktól való elkülönülését, de ugyanakkor publikációs lehetőséget biztosított a szociális irodalom vajdasági képviselőinek, sok kényes kérdésben — szóban és írásban — bátran hallatta szavát, s végül — ami abban az időben nem volt kis dolog — mindig elkerülte a nacionalizmus csábításait. A dilettantizmus elleni harcával párhuzamosan mozgósította a vajdasági magyar irodalom legjobb erőit, magyarországi, majd romániai és csehszlovákiai magyar írók számára is fórumot biztosított, nem feledkezve meg a délszláv népek irodalmáról és — főleg Kázmér Ernő színvonalas írásainak közlésével — a világ-irodalomról sem. Végso soron ezeknek a tényezőknek tudható be, hogy a Kalangya a két világháború közötti korszak jelentős vajdasági irodalmi folyóiratává vált.

Apám akkor is hasonló elveket igyekezett követni, amikor a rövid életű Jugoszláviai Magyar Újság irodalmi szerkesztőjeként tevékenykedett. Az irodalom szolgálatában sok barátot és ellenséget szerzett. De míg ellenfelei szinte kizárólag a dilettánsok közül kerültek ki, addig az elismerést azoktól kapta — apám ezt ugyan szerényen elhallgatta, de a birtokomban levő levelek tanúsága szerint köztük volt Mayer Ottmár is —, akik becsülték a bátor kiállást, a következetességet, az emberséget és az irodalom ügyének önzetlen szolgálatát.

* Részlet a szerző *A magányos óriás* c. kiadásra váró könyvéből.